

ARXIU D'EL PUNT AVUI (LORDI SOLER)

El dietarisme de Miquel Pairoli

L'escriptura com a substància vital

Els dietaris de Miquel Pairoli expressen l'estat de literatura en què vivia l'autor i fusionen tots els elements que forgen la seva obra literaria

LLUÍS MUNTADA > TEXT

>> Miquel Pairoli, a casa seva, amb el rellotge que il·lustra la portada del seu últim dietari, *Octubre, el novembre de 2010*.

El dietarisme és un dels gèneres més complets de l'expressió literària. La volubilitat orgànica del dietari permet aglutinar els diversos gèneres literaris (poesia, prosa, ficció, retrat, biografia, autobiografia, aforisme, assaig...) i fondre'ls en un únic magma textual. En un *continuum* capaç de conjuntar totes les síncopes sota un mateix principi de coherència dominat pel jo narratiu, el dietari també permet fusionar les energies bàsiques del procés d'escriptura: sinceritat i ocultació, veritat i simulacre, immediatesa i lentitud, vitalisme i reflexió, anècdota i categoria, dilatació i síntesi, relat i preceptiva literària... I, d'una manera molt exclusiva, el dietari és capaç d'intensificar l'efecte d'espontaneïtat expressiva, aquell efecte tan propi de l'escriptura aparentment assolida sense esforç, però en realitat conquerida a costa de cisellar la frase i el paràgraf, a costa de destil·lar el pensament fins a una essencialitat nuada amb el compàs vital de l'autor.

Miquel Pairoli (Quart, 1955-2011) va consagrar la seva vida a la literatura i al periodisme. Pairoli llega una obra polièdrica expressada en diversos gèneres literaris: novel·la, assaig, teatre, biografia, articulisme, crítica literària, entrevista, guió televisiu i dietarisme.

Va publicar quatre novel·les: *El camp de l'ombra* (1995), *El convit* (1998), *El ma-*

nuscrit de Virgili (2004) i *Cera* (2008). Són quatre obres en què l'argument sempre relaciona marc històric, fris social, profunditat psicològica, descripció paisatgística, transformació del món —sobretot del món rural— i anàlisi del present i el pas del temps. En l'àmbit de l'assaig va publicar tres estudis. Un és el llibre *Exploracions*, un ric conjunt de reflexions al voltant de la literatura. Els altres estudis estan dedicats a dos autors decisius per entendre l'estil i els centres d'interès de l'obra del mateix Pairoli: Giuseppe Tomasi di Lampedusa i Josep Pla, disseccionats respectivament a les obres *El príncep i el felí* i *Geografia íntima*. En el camp de la biografia, va fer aproximacions a les figures de Joan Oró, Oriol de Bolòs i Antoni M. Badia i Margarit. Pel que fa al teatre, destaca l'obra *El retrat de Voltaire*. Periodista d'*El Punt*, del *Diari de Barcelona* i del *Nou Diari*, Pairoli publicava des de l'any 2000 un article diari a la secció «L'escaire» d'*El Punt*. Aquest articulisme —caracteritzat per una coherència granítica— es va transformar en un termòmetre moral, social, cultural i polític del país.

En tots els seus múltiples registres, la literatura de Pairoli exhibeix un gran afinament de l'instrument lingüístic, la llengua. En aquest sentit no és desmesurat afirmar que, seguint l'estela de Joaquim Ruyra,

En tots els seus múltiples registres exhibeix un gran afinament de l'instrument lingüístic, la llengua

>> *Espai de treball de Miquel Pairolí i notes manuscrites.*

JUDIT PUJADÓ

Maurici Serrahima i Josep Pla, Pairolí és un model de prosista, caracteritzat per la propietat amb què utilitza els mots, per la nítida destil·lació sintàctica i expressiva a què sotmet el text i per la pulcritud il·lativa que manifesta en el desplegament argumental.

Sense afany d'insinuar arriscades jerarquies en el marc d'una obra plenament compacta, que no admet l'amputació, potser sí que podem afirmar que en el dietarisme és on Miquel Pairolí relliga les diverses deus i formes de la seva literatura. Va escriure tres dietaris: *Paisatge amb flames* (1990), selecció de textos escrits entre 1981 i 1989; *L'enigma* (1999), textos escrits entre 1994 i 1999; i *Octubre* (2010), dietari que abraça el darrer tram de la vida de l'autor, descarregant part de la seva força sobre els últims dos anys. Són dietaris que avui ja materialitzen un dels retrats més fidels i complets del seu autor. Són dietaris que exalten el permanent *estat de literatura* en què vivia Miquel Pairolí, un estat que el fa mereixedor d'aquell mirall de l'escriptura tan bellament descrit per Jorge Luis Borges a *El hacedor*: «Un hombre se propone la tarea de dibujar el mundo. A lo largo de los años puebla un espacio con imágenes de provincias, de reinos, de montañas, de bahías,

de naves, de islas, de peces, de habitaciones, de instrumentos, de astros, de caballos y de personas. Poco antes de morir, descubre que ese paciente laberinto de líneas traza la imagen de su cara».

El dietari com a summa vital i literària

Els tres dietaris de Miquel Pairolí abracen els últims vint anys de la nostra època. Són tres expressions literàries que, a part de la bellesa intrínseca de la seva escriptura, mesuren el pols del temps, interpel·len els ritmes vertiginosos del nostre món tot contrastant-los amb l'aplom d'una reflexió sempre assaonada en les cadències de la natura i en documents culturals perdurables, i permeten endevinar una línia d'evolució poètica en un autor que ja va debutar «si no néixer» literàriament madur i que a causa de la seva mort prematura no va poder desplegar totes les seves potències.

Aquests dietaris projecten molts atributs. Sense temptació de tancar una obra destinada a créixer a través de l'estudi i la lectura, consignarem quatre d'aquests atributs.

1.— El primer atribut és el d'inscriure's en una de les grans línies de força de la tradició literària catalana, el dietarisme, que

Els dietaris de Pairolí estan escrits des de la plena consciència que la literatura és una art destinada a expressar el moviment poètic de l'esperit

ARXIU PERSONAL DE LA FAMÍLIA PAIROLÍ.

ja compta amb grans exponents: Gaziel, Valentí Puig, Jacint Verdaguer, el Baró de Maldà, Francesc Rierola, Joan Teixidor, Marià Manent, Joan Fuster, Josep M. Castellet, Guillem Simó, Enric Sòria, Joan Teixidor... Un substrat literari d'aquesta magnitud planteja ambivalències: d'una banda, assesta la tradició d'una sensibilitat i un estil literaris i, de l'altra, formula exigències molt altes. Pairolí, assumint que com més alta és l'exigència millor pot ser la capacitat de resposta, s'hi integra amb una prosa endreçada, rica en matisos i un testimoni vital i cultural de primer ordre.

2— Els dietaris de Pairolí estan escrits des de la plena consciència que la literatura és una art destinada a expressar el moviment poètic de l'esperit, a assajar una enèsima mirada sobre la complexitat del viure. Si bé aquest factor també s'evidencia molt directament en novel·les com *El manuscrit de Virgili* i *Cera*, és en aquests tres dietaris on l'autor ressegueix d'una manera més intensa els traços de les seves percepcions, una existència que s'amoneda en literatura i, per tant, s'erigeix en memòria consistent i símbol de tantes altres existències humanes. Aquests dietaris manifesten una capacitat portentosa per conjuntar els aspectes més tel·lúrics de la realitat amb

les abstraccions. Així, és molt freqüent que, en una fluència de gran naturalitat, el plo-matge d'una merla, un combat de núvols en el cel o el desmunt d'un terreny s'associïn amb fragments de Sèneca, Gil de Biedma, Cioran, Plató, Shakespeare, Catul..., assolint d'aquesta manera un tercer nivell expressiu molt poderós. Hi ha en aquest sentit un exemple paradigmàtic. El trobem en una entrada de *Paisatge amb flames*, en què el relat de l'enterrament de la Maria Xica —una d'aquestes persones que segons l'orientació de Walter Benjamin tindrien la capacitat de revelar la microhistòria— esbossa el retrat objectiu d'un univers rural en vies de desaparició. A través d'una gran economia verbal, aquesta descripció acaba cristal·litzant en la lectura silenciosa que, després de l'enterrament i fins ja ben entrada la tarda, el mateix Pairolí fa del món evocatiu relatat en un llibre de Stendhal. Dos antics mons condensats en la capacitat memorística de la literatura. Al darrere, la percepció d'un autor i d'un lector que aixeca acta notarial i sensible d'aquests mons.

3— Sense cap mena de dubte l'objecte primordial del dietarisme de Pairolí és el temps, un temps summament plàstic, que pobla de sentit els espais que conceptua. És un temps innervat en la sensibilitat i la

>> Miquel Pairolí i Lluís Muntada, el 29 d'octubre de 1988. Muntada acabava de guanyar el Premi Casero d'aquell any.

Una reflexió sempre assaonada en les cadències de la natura i en documents culturals perdurables, i permeten endevinar una línia d'evolució poètica

>> *Llegint Octubre, a casa seva, el 2010.*

ARXIU D'EL PUNT AVUI [JORDI SOLER]

sament *prêt-à-porter*, els llocs comuns, el gregarisme i l'adotzenament en general, allunyant-se de la pertorbació i la urgència, construint d'aquesta manera un hivernacle literari que bé es pot entendre com una materialització de la felicitat o la resistència individuals.

Amb un sentit epicuri entén l'art, la bellesa i l'amistat com a refugis. És epicurisme empeltat d'estoïcisme, tal com es demostra al dietari *Octubre*, on, a part d'un mestratge vital i literari, també hi senyoreja una implacable assumptió serena del destí, per terrible que sigui el perfil d'aquest destí.

La seva literatura expressa també molts dels correlats escèptics de la filosofia, sobretot d'aquella filosofia que —a la manera de Hobbes, de John Gray, o de Benjamin— interpreta la cultura des d'una òptica dual i de fons fatalista, un producte capaç d'encarnar el sublim i, al mateix temps, allò més miserable de la condició humana. I la seva literatura també participa de molts dels alens de la filosofia de Blaise Pascal, ja que els dietaris de Pairoli remarquen la condició infinitament gran i infinitament petita de l'ésser humà, aquesta *canya pensant*, tal com definia de manera patètica i alhora grandiosa el pensador francès.

Més escèptic i menys hedonista que en els seus anteriors dietaris, a *Octubre* ens llega una preceptiva insubornable

ARXIU D'EL PUNT AVUI [JORRI SOLERI]

ARXIU D'EL PUNT AVUI [JORRI SOLERI]

>> *Miquel Pairolí davant de casa seva, a Quart, el novembre de 2010. La casa i l'hort, dos elements recurrents en els seus dietaris.*

Un llegat

A través dels dietaris, Pairolí ens llega una manera de mirar, de percebre, de sentir. En suma: ens llega l'acte performatiu de tantes escriptures. Ens llega el paisatge, que és sempre una construcció cultural. Ens llega una íntima mirada sobre Itàlia, Portugal, la natura, l'art, la música, la literatura, les Gavarres... Més escèptic i menys hedonista que en els seus anteriors dietaris, a *Octubre* ens llega una preceptiva insubornable. Com en un procés d'autoafinament davant de la imminència de la mort, Pairolí esbossa claus interpretatives sobre l'èxit literari, sobre l'orgull i el ressentiment que poden corcar l'escriptor, o sobre una il·luminadora conceptuació de com la crítica literària degenera en un impune sistema d'autoprofecia i justificació de la mateixa línia defensada pel crític literari. En una postil·la sempre raonada i raonable, Pairolí també revisa críticament tres escriptors que admira: Josep Pla (a propòsit de la crítica demolidora que l'autor empordanès va fer del dietari de Francesc Rierola), Espinàs, Shakespeare i Plató, exalçats en els anteriors dietaris. Com enmig d'un procés d'acceleració *Octubre* revela que la mort prematura no va donar temps a Pairolí a autoimpugnar-se parcialment, a descarrerar-se i potser a remodelar algunes de les pròpies línies de força literària. Refusant tota temptació totalitzant («res de relacions forçades ni d'equilibris per a la platea») Pairolí defuig

llocs comuns de la recepció literària, remarquant que «tota obra artística s'explica ella mateixa»; que no es fàcil racionalitzar perquè una obra d'art ens commou; i, en contra dels apòstols que preconitzen el regne de la senzillesa i l'austeritat estilístiques, considera que «no cal tanta austeritat, ni en literatura ni en la majoria d'ordres de la vida». Tota una declaració de principis que insinua una possible línia d'inflexió en la seva pròpia literatura, una línia desgraciadament estroncada.

A *Lenigma*, a l'entrada titulada «Sobre la relectura», Pairolí defensa que llegir i rellegir un llibre són actes «substancialment diferents». Subjugats a la visió d'Heràclit, mai no som el mateix lector, mai no som el lector que *vam ser*. Pairolí ho plasma de la següent forma: «Com que llegir és viure, rellegir és tornar a viure, i aquest no és pas un exercici innocent». Les exigències d'aquest estudi de panoràmica m'han dut a rellegir els dietaris de Miquel Pairolí. Tants anys després d'haver llegit *Paisatge amb flames* i *Lenigma* per primer cop, en tots tres llibres he trobat una implosió de significats que han sostingut i multiplicat el vigor amb què els vaig llegir per primera vegada. És només el primer indicatiu d'una evidència que no necessitava de la meua modesta experiència lectora. És només un indicatiu de la perdurabilitat de la literatura de Miquel Pairolí.

Lluís Muntada és escriptor.

Pairolí defuig llocs comuns de la recepció literària, remarquant que «tota obra artística s'explica ella mateixa»